

Tata Nano Of hoe India de westerse landen technologisch voorbij gaat streven

Grappig autootje leert Westen wel een lesje

Het Westen heeft nog steeds een blinde vlek voor de stormachtige ontwikkeling van India. Misschien opent de Nano de ogen, hoopt Ashutosh Sheshabalaya.

Tekening Wolfgang Ammer

De krantenkoppen over de Tata Nano luiden mondiaal hetzelfde: 'Hij kost maar 2500 dollar. Het is een schatje'. 'En hij zou tot een wereldramp kunnen leiden', voegde de Washington Post er onlangs aan toe.

Er is geen tsunami op komst. Veel meer blijkt dat India zijn kracht op het terrein van de kennis-economie gebruikt om ook macht op de mondiale industriële productie uit te oefenen. Daarmee slaat het een richting in die lijnrecht tegenover die van China staat. En India zal nog wel een aantal geheel nieuwe verrassingen in petto hebben.

Voor het eerst zouden afgeleide producten van de Nano – zoals de Indiase Reva, een van 's werelds meest succesvolle elektrische auto's – naar Europa en de Verenigde Staten kunnen doorsijpelen. Nadat India eerst de mondiale kennis-economie tot een soort supermarkt heeft weten te maken – dankzij een combinatie van waarde en volume, kunde en schaal – zou de uitwerking van de Indiase economie op de industriële wereldproductie ook wel eens enorm kunnen blijken.

Maar evenals de Nano zelf – waarop zo'n 40 octrooien worden aangevraagd – zou dit allemaal niet als donderslag bij heldere hemel moeten komen. IT, techniek, design, snelle prototypes, goedkope productie en massale variatie – het is allemaal familie van elkaar. Hoe is anders te verklaren dat uiteenlopende bedrijven als General Electric, General Motors, Alstom, Boeing, Flextronics, Shell en Sanofi India zien als dé plek voor hun mondiale onderzoek en ontwikkeling?

Intussen is de kracht van de Tata-groep als mondiale technologie-gigant al enige tijd duidelijk. En toch is het de media ontgaan dat de Tata's maar zeven jaar hebben gedaan over de bouw van hun eerste auto, de Indica – terwijl ze van nul zijn begonnen.

De Indica is samen met de Tata Safari SUV nieuw in bepaalde delen van Europa – vooral in Groot-Brittannië, waar de Indica als het nieuwe merk CityRover werd verkocht.

In de glorie-sector leunt Ferrari sterk op de teams van Tata – op IT-terrein, maar ook met technisch ontwerp en support betreft. En al een aantal jaren rekenen zowel Jaguar als Land Rover – op de nominatie door de Tata's te worden overgenomen – plus Nissan en nog enkele andere autofabrikanten zwaar op INCAT, de Tata-dochter die zich met technische ontwerpen bezighoudt. De wereld doet er dan ook goed aan de ogen te openen voor de Indiase industriegigant. Wat te denken van de krachtenbundeling van Tata en de vrachtwagens van Daewoo in Korea?

Intussen strekt de familie Tata haar hand ook uit naar autobusontwerpers in Spanje, staalbedrijven in Europa, India en Zuidoost-Azië, een voorgenomen mondiale autobusfabriek in Senegal en wat er verder nog in het verschiet ligt – van Nano tot Land Rover en Jaguar. Dit alles illustreert twee principes van de 21ste eeuwse Nieuwe

Economie. Weenigen zullen in staat zijn op één terrein met India te concurreren – zeker niet degenen uit de hoge kostenzone van de westerse wereld.

In de IT-wereld hebben zulke tendensen inmiddels bijna het karakter van een parodie gekregen: bij elk gerucht over een bod uit India schiet de koers van het aandeel Cap Gemini, de grootste IT-dienstverlener van Europa, op de beurs van Parijs omhoog.

De omzet, tweemaal maal die van de grootste Indiase IT-bedrijven, lijkt nauwelijks van belang. De marktwaarde, rentabiliteit en vooral de groei van Cap Gemini zijn een fractie van de hunne. En dat lijkt ook voor zijn toekomst te gelden.

En Tata Steel gaf een nauwgezette demonstratie van dit principe van het Nieuwe India toen het Corus opslokte, een Europese staalproducent die een aantal malen groter was. Die overname ver-

draagt. En toch wordt India aangespoord om onze 'goede nieuwe' in plaats van onze 'slechte oude' gewoonten na te volgen. Waarmee op wel heel dun moreel ijs wordt geschaafd.

De ingewortelde neiging van twee walletjes te eten tekent de discussie in de westerse media over de verschuiving van de economische wereldmacht. Er wordt voorbijgegaan aan het feit dat India zelf ook 'goede nieuwe gewoonten' heeft. Het kan al bouwen op een van 's werelds grootste openbaar vervoerssystemen.

Ook wordt voorbijgegaan aan de enorme Indiase inspanningen om alternatieven voor fossiele brandstoffen te stimuleren. Daartoe behoren de oprichting van het eerste ministerie van Duurzaamheid ter wereld, de snelle stijging naar de vierde plaats in windenergie (waarmee India vijf jaar op China voorligt) – en de distributie van 30 miljoen efficiënte kooktoestellen,

die de behoefte aan brandhout op het platteland drastisch hebben verminderd.

Bovendien sluit India metaalwerkende en chemische fabrieken, legt het EU-normen voor de vervuiling door voertuigen op, gaat het hele openbaar vervoer van New Delhi over op aardgas – en nog veel en veel meer.

Ondanks al het misprijzen ziet het er in India heel goed uit, vooral in vergelijking met de groei-tot-elke-prijs in China – of, om eerlijk te zijn, de achteleoze nalatenschap en blijvende overconsumptie van het Westen.

Wat de invloed van de Nano betreft: de invloed op de wereldauto-markt zal in het niet zinken bij de omwenteling die het autootje zal inluiden in de mondiale technische industrie. En die gevolgen zullen zich niet beperken tot de auto-industrie. Er zijn nog andere gevallen het vermelden waard, zoals het Indiase ruimteprogramma, dat lanceerinspanningen produceert die zich kunnen meten met de Europese Ariane-IV en een generatie voorliggen op die van Brazilië. En dan te bedenken dat het Indiase ruimteprogramma een derde kost van het reclamebudget van Coca Cola.

India kan ook bogen op de grootste nationale stelsel van grootsteden voor communicatie, 'remote sensing' en bijzondere doelen, waaronder onderwijs op afstand, en de binnenkort te lanceren eerste eHealth-satelliet ter wereld.

Het Westen heeft nauwelijks oog voor deze monumentale technologische verschuiving. De machthebbers daar hebben niet goed opgelet. Zij geven kennelijk de voorkeur aan een India met de lendekoers van Gandhi om. Maar de tijden veranderen – en vlug ook.

Ja, de Nano kost maar een fractie van het bedrag indien het initiatief elders zou zijn genomen. Maar de vraag die belangrijker is voor de wereld, is deze: wie anders dan de Tata's zou aan zo iets hebben gedacht en ook nog de kunde en het vermogen hebben gehad om het tot een goed einde te brengen?

Reken maar dat het westerse industriële vermogen – ondanks tientallen jaren research en markt-superioriteit – nog veel meer blind vlekken heeft die door de leiders van de Indiase industrie zullen worden uitgebuut.

Ashutosh Sheshabalaya is analist en adviseur. Hij is verbonden aan The Globalist en auteur van 'Rising Elephant'.

Commentaar

Het stootje van Bos

'We kunnen een stootje hebben', zei minister van Financiën Bos (PvdA) gisteren na afloop van een bijeenkomst met zijn Europese collega's in Brussel. Een dag eerder toonde president Winkler van De Nederlandsche Bank zich voorzichtig over de vooruitzichten voor de Nederlandse economie. Een mogelijke groeivertraging of zelfs recessie in de Verenigde Staten komt hoe dan ook hier terecht, aldus de bankpresident.

De twee uitlatingen lijken met elkaar in tegenspraak, maar hoeven dat niet te zijn. Bos heeft gelijk met zijn constatering dat de economie een stevig fundament heeft. De groei is hoog, de werkloosheid extreem laag, de inkomens stijgen, de woningmarkt is gematigd gunstig en de inflatie is verhoudingsgewijs tam. Er is een licht begrotingsoverschot. Dit is inderdaad een economie die wel een stootje kan hebben.

Winkler heeft op zijn beurt gelijk dat de vooruitzichten verslechteren. De VS lijken af te stevenen op een recessie of op zijn minst een forse vertraging van de economische groei. Via de export en de investeringsopbrengsten van bedrijven komt de Amerikaanse groeivertraging ook in Nederland aan. De internationale kredietcrisis kan repercuussies hebben voor de kredietverlening door banken, ook in Nederland. En de paniek die op de effectenbeurzen rondwaart, is niet alleen een afgeleide van de omslag in het economische klimaat, maar heeft daar zelf ook invloed op: koersverliezen op beleggingen sijpelen door in de bestedingen en investeringen.

De vraag is wat beleidsmakers te doen staat. In de VS plant de regering-Bush een stimuleringspakket van iets meer dan 1 procent van het bruto binnenlands product en zal de rente, mogelijk al zeer spoedig, worden verlaagd. Dat zijn geen maatregelen die in Nederland voor de hand liggen. Het rentebeleid wordt door de Europese Centrale Bank bepaald en die neigt naar het gelijk houden van de rente in de eurozone. Een stimuleringspakket is zeer prematuur, als dat al een goed idee zou zijn. Beter is het, in theorie, om af te wachten of zich daadwerkelijk een ernstige groeivertraging voordoet. Intussen kunnen de 'automatische stabilisatoren' in de begroting hun werk doen: het saldo verslechtert, maar er hoeft niet extra te worden bezuinigd.

Hier wreekt zich wel dat het kabinet zijn begrotingbeleid heeft gebaseerd op een 'realistisch' scenario voor de economische groei van gemiddeld 2 procent voor de huidige kabinetsperiode, in plaats van een 'voorzichtig' scenario van 1,75 procent zoals dat onder voormalig minister Zalm (VVD) gebruikelijk was. Dat kan betekenen dat het begrotingssaldo al eerder zodanig negatief wordt dat het kabinet alsnog moet ingrijpen. Bezuinigingen hebben de vervelende eigenschap dat zij een neergaande cyclus kunnen versterken. Dat is een risico dat de coalitie tijdens de formatie begin 2007 geleed, welbewust heeft genomen door uit te gaan van een rooskleurig perspectief voor de economie in plaats van een prudente toekomstvisie. De Nederlandse economie kan een stootje hebben, inderdaad. De vraag is of de begroting dat ook kan.

Hier wreekt zich wel dat het kabinet zijn begrotingbeleid heeft gebaseerd op een 'realistisch' scenario voor de economische groei van gemiddeld 2 procent voor de huidige kabinetsperiode, in plaats van een 'voorzichtig' scenario van 1,75 procent zoals dat onder voormalig minister Zalm (VVD) gebruikelijk was. Dat kan betekenen dat het begrotingssaldo al eerder zodanig negatief wordt dat het kabinet alsnog moet ingrijpen. Bezuinigingen hebben de vervelende eigenschap dat zij een neergaande cyclus kunnen versterken. Dat is een risico dat de coalitie tijdens de formatie begin 2007 geleed, welbewust heeft genomen door uit te gaan van een rooskleurig perspectief voor de economie in plaats van een prudente toekomstvisie. De Nederlandse economie kan een stootje hebben, inderdaad. De vraag is of de begroting dat ook kan.

Redeloos en radeloos

Israël weet zich geen raad met Gaza. Donderdag grendelde Israël de bijna anderhalf miljoen Palestijnen af, als straf voor de raketaanval van het gebied. Vanochtend zette Israël de grens even op een kier, zodat de elektriciteitscentrale in Gaza door de EU van dieselolie kon worden voorzien.

Intussen probeerde premier Olmert de gemoederen tot bedaren te brengen in de internationale gemeenschap, die waarschuwt voor een humanitaire crisis. Hij deed dat ook in een gesprek met minister Verhagen (Buitenlandse Zaken, CDA), die in Israël is en Nederlandse hulp voor een internationale troepenmacht aanbod om de grenzen van een vredesakkoord te bewaken. Maar Olmert gaf verder geen duimbreed toe. „Wat mij betreft kunnen ze in Gaza gaan lopen”, aldus de premier. Volgens minister van Defensie Barak is de blokkade succesvol. Het aantal op Israël afgevuurde Qassam-raketten is gedaald naar een paar stuks per dag.

Waarom deze harde represaille zonder onderscheid des persoons? Het effect van de Qassam-raketten is immers tamelijk gering. Sinds het begin van de beschietingen in 2001 en de represailles van Israël zijn er onevenredig veel meer Palestijnen in Gaza omgekomen: 880, van wie 360 burgers, tegenover 12 Israëlërs. Gevreurd wordt wel dat de raketten snel doeltreffender worden. Tot voor kort kwamen ze niet verder dan Sderot, in Negev. Maar vorige week werd Ashkelon, aan de Middellandse Zee, bijna getroffen. De blokkade moet Hamas, dat twee jaar geleden politiek aan de macht kwam en dat sinds een korte oorlog met Fatah in juni 2007 nu ook militair oppermachtig is, tijdig op de knieën krijgen.

Israël loopt met deze buitensporig proportionele reactie echter veel risico's. In propagandistisch opzicht is de blokkade mislukt, gezien de concessie die Olmert en Barak hebben moeten doen. Volkenrechtelijk is de blokkade mogelijk in strijd met de Conventie van Genève, die in 1979 is aangescherpt met een extra tweede protocol. Deel 2, artikel 4, lid 2/b van dit protocol, verbiedt expliciet „collectieve straf”. Dit protocol is niet geratificeerd door staten als Iran, Irak, Pakistan, VS en Israël, maar omdat de rest van de internationale gemeenschap het wel heeft ondertekend, kan Israël zich aan de werking ervan niet onttrekken.

Ook politiek is het de vraag of de blokkade werkt. De slechte omstandigheden in het 400 vierkante kilometer kleine getto Gaza hebben Hamas tot nu toe juist in de kaart gespeeld. Het is een illusie te denken dat nog slechtere omstandigheden van Palestijnen, na veertig jaar bezetting, ineens op andere gedachten brengen.

En dan is er de rest van de wereld. De voorzichtige toedering tussen Iran en Egypte zou nieuwe feiten kunnen scheppen. Hoewel Israël de indruk wekt dat het geen boodschap heeft aan het recente Amerikaanse initiatief voor een volwaardig Palestina – Bush heeft zijn handen vol in eigen land – is Israël niet meer immuun voor de internationale gemeenschap. Israël kan Gaza niet van de kaart vegen. De blokkade is dus gevaarlijk en zinloos.

Blokkade Gaza mogelijk in strijd met Conventie van Genève

Reacties: nrc.nl/commentaar
Wat doen we met de boeken, als we ze gekocht hebben, na een jaar??? Oud papier?? (Katrina Lanting op 21 januari over 'Boeken en lesuren'.)

Russische actiegroepen worden geëlimineerd

De Russische actiegroep Stem van Beslan wordt van hogerhand bestreden. Alleen officiële groepen hebben bestaansrecht, schrijft Anton van Hooff.

Het hoofdredactioneel commentaar 'Culturele Vriescou' (Opiniepagina, 14 januari) eindigt met een oproep tot een gemeenschappelijk, assertiever beleid van Europa tegenover het Rusland van Poetin. De aanleiding voor dat pleidooi is het conflict over de heropening van de Britse culturele centra in Sint-Petersburg en Jekaterinburg. Dit is het jongste incident in de tijdstij die door Beresovski's asiel en door de moord Litvinenko is ingetreden in de betrekkingen tussen de Russische Federatie en het Verenigd Koninkrijk.

Een zeker zo verontrustend voorval deed zich voor op diezelfde 14 januari, al berichte deze

krant er niet over. Op die dag moesten vertegenwoordigers van de 'Stem van Beslan' voor de rechter verschijnen. Deze organisatie blijft vasthoudend de staat ter verantwoording roepen voor de manier waarop een einde werd gemaakt aan een gijzeling in de Russische stad Beslan. Hierbij werden in september 2004 door enkele tientallen Tsjetsjeense terroristen honderden schoolkinderen en volwassenen in een schoolgebouw vastgehouden. Op de derde dag van de gijzeling probeerde de Russische veiligheidsdienst de terroristen te overmeesteren. De bevrijdingsactie mislukte volledig. In het bloedbad werden 344 burgers gedood, onder wie tenminste 172 kinderen.

In 2005 plaatste de Stem van Beslan op haar webstek de tekst „Wij zijn er schuldig aan een president te hebben gekozen die problemen oplost met de hulp van tanks, vlammenwerpers en gas.” Door zijn houding heeft Poetin volgens de actiegroep rugdekking gegeven aan schuldigers.

Wegens deze felle woorden is de Stem van Beslan in staat van beschuldiging gesteld; zij wordt beticht van 'extremisme', vooral omdat de groep een beroep heeft gedaan op politici in Europa en de Verenigde Staten.

De wetten op extremisme die in veel landen na 11 september 2001

Bij Poetin komt alle macht weer van boven, vanuit de autocratische heerser

worden ingevoerd, zijn in Rusland al helemaal rekbaar. Daaronder vallen extremistische activiteiten ook 'belasting van autoriteiten' en 'vernederen van de nationale trots'. Die definitie is overigens pas vorig jaar verbreed. Tegen alle principes van de rechtsstaat in wordt de Stem van Beslan nu dus vervolgd op grond van wetsbepalingen die op het moment van het vergrijp niet golden! Moet Rusland om zulke rechtsverkrachtigen niet uit de Raad van Europa

worden gezet? De bizarre vervolging van de Stem van Beslan legt het eche van de democratie in Rusland bloot. Wat de Russische autoriteiten namelijk niet zint, is oppositie die niet wordt geresseerd. Er zijn 'officiële' moeders van Beslan die door Poetin met alle egards wor-

den ontvangen – en die zich met een kluitje in het riet laten sturen. Zo zijn er in Moskou ook nationale strijders voor de mensenrechten en patriotische milieugroepen. Op deze wijze wordt de schijn van een open maatschappij opgehouden, terwijl de oppositie van staatswege georganiseerd is. Onafhankelijke individuen en groepen, bijvoorbeeld van het Helsinki-comité, worden neergezet als landverraderlijke extremisten. Poetins tactiek om een schijnop-

positie te creëren werd door Anna Politkovskaja onmaskerd in *A Russian Diary*, dat in 2007 postuum verscheen – de onderzoekersjournaliste werd op 7 oktober 2006 vermoord. Dit boek zou verplichte lectuur moeten zijn voor politici als Gerhard Schröder, die in Poetin een 'loepzuiver' democraat ziet en George W. Bush die in de poppetjes van Poetin ogen keek en daarin een oerrecht man herkende.

Politkovskaja toont echter aan dat met Poetin het saransysteem is teruggekeerd. Alle macht komt weer van boven, vanuit de autocratische heerser. Niet voor niets gebruikte Poetin de affaire-Beslan om een einde te maken aan de verkiezing van provinciale gouverneurs – ieder concurrerend machtscentrum moest worden uitgeschakeld.

Politovskaja laakt ook het serviele gedrag van de Russen, juist van hen die beter weten en die onafhankelijk burgergedrag zouden moeten tonen. Ze laten zich grif opnemen in commissies die door Poetin of zijn paladijnen zijn op-

gezet. Ieder onderzoek dat zulke lakieën uitvoeren, verzandt, bijvoorbeeld naar het gifgas in het theater Noordoost of het buitenproportionele geweld in Beslan.

Het is dit verraad van de democraten dat Politkovskaja bitter stemde. Ze vraagt zich in haar politieke dagboek, dat de periode december 2003 tot augustus 2005 beslaat, regelmatig af of de vrijheid uiteindelijk zal komen door de Nationaal-Bolsjewieken, die anders dan de democratische betweters, tenminste voeling hebben met de onlust van de massa. Of kristalliseert de echte democratie zich rond de kernen van actiegroepen, die hardhandig leren dat Poetins staat een vijand van burgers is?

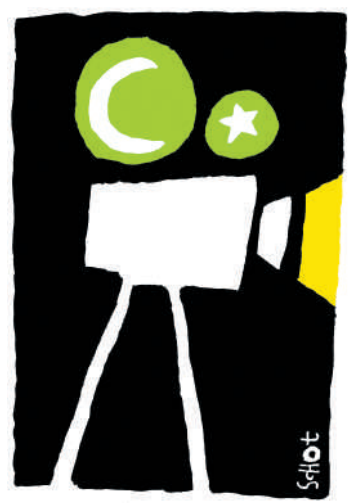
Nog hebben niet alle nabestaanden van de gifgasdoden van theater Noordoost zich laten inpakken. En Beslan is niet monddood, zolang het de Stem nog heeft.

Dr. Anton J.L. van Hooff is classicus te Nijmegen met veel collegiale contacten in Oost-Europa.

Column Louise O. Fresco

Mijn film over de islam

Enkele jaren geleden, Algerije. Ik ben uitgenodigd bij een groots diner in een paleis uit de tijd van het Ottomaanse Rijk. Er worden schotels gebracht met gestoofd lam, pruimen en amandelen, terwijl een groep muzikanten op traditionele instrumenten voor begeleiding zorgt. Tegen mijn tafelgenoot, voormalig minister van Financiën, spreek ik mijn bewondering uit over de muziek. „Ik houd veel van westerse klassieke muziek. Maar altijd als ik de oed (luit) hoor”, zegt hij „dan weet ik dat ik ten diepste Arabier ben”. Bij het nagerecht volgt een erudiete toespraak door het staatshoofd over de geschiedenis van het Midderrand gebied als kruispunt van vele culturen.

Tekening Bas van der Schot

En haarscherpe maansikkel komt op boven de woestijn en ik waan me duizend jaar terug. Toch bestaat dit type sluiser pas sinds twintig jaar, sinds de islamisten dit deel van het land in handen hebben. Met een vriendin ga ik naar de grote moskee in Aleppo. „Wind je

het goed als ik even de tijd neem om te bidden?”, vraagt ze. Ik blijf achteraf staan terwijl zij knielt. Er komt een man aangerend die mij aangewezen is als iemand van de religieuze oerdienset. Even maak ik me zorgen, hoewel ik van top tot teen gehuld ben in een zwart gewaad. Hij loopt op mijn vriendin af en begint geagiteerd tegen haar te spreken. Ze doet alsof ze hem niet hoort. Later zegt ze woedend: „Hij wilde mij voorschrijven hoe en waar ik moet bidden, ik zou bij de vrouwen moeten gaan zitten! Belachelijk!”

Het zijn zomaar wat voorbeelden van mijn ontmoetingen met de islam. Ik heb jarenlang voor een islamitische baas gewerkt, zelf leiding gegeven aan islamitische medewerkers en langlopende contacten gehad met islamitische regeringen. Als ik één ding heb geleerd is het dat je niet over de islam kunt generaliseren of over islamieten of islamitische landen, laat staan dat je de islam in zijn algemeenheid als probleem kunt definiëren.

Wat in Nederland als problematisch wordt ervaren, het geweld en de radicale afwijking van de westerse wereld, heeft in de eerste

plaats te maken met de abrupte overgang van een geïsoleerde plattelandsmenleving naar een stedelijke – hier of elders – waar grote groepen losgeslagen, ongeletterde jonge mannen makkelijk te mobiliseren zijn tot haat op basis van een enkel gerucht. In zo'n context kunnen extremistische uitingen worden aangezwengeld door een meedogenloze politieke elite. Die groep van jonge onopgeleide en ongeïnfomeerde mannen die niets te verliezen hebben, is omvangrijker dan iedereen zich realiseert, zeker ook de opkomende burgerlijke klasse in islamitische landen, die net zo veel te verliezen heeft als wij allemaal.

Het is onzin om te beweren dat afwijzing van moderniteit de kern vormt van de islam, omdat die nu eenmaal zeventienhonderd jaar achterligt op het christendom en dus beoordeeld moet worden alsof het een middeleeuwse religie betreft. Afgezien van de belachelijke chronologische vergelijking (hoeveel ligt het christendom dan wel niet achter op het jodendom of het hindoeïsme?), doet dit geen recht aan de vele bloeiperiodes onder islamitische heersers. Zo wordt bijvoorbeeld de zestiende-eeuwse

Mughalkeizer Akbar die geleerden van de hele wereld en van alle religies welkom heette en de schilderkunst tot grote bloei bracht (ondanks het islamitische verbod op afbeeldingen) door historici op een lijn gesteld met Lorenzo de Medici.

Na de gebeurtenissen van 11 september ontstond een golf van anti-arabische en anti-islamitische gevoelens die uiteraard teruggreep op veel oudere angsten. In Italië bijvoorbeeld zeggen moeders nog steeds terouwe kinderen dat ze hen zullen meegeven aan de Turken. Ook in Nederland waait een wind van angst en wantrouwen. Ik wil deze angsten eenszins ontkenken, maar de overtrokken reactie tegenover iedereen die een islamitisch klinkende naam heeft of uit de Arabische wereld komt, is bedriegend en ontken de grote historische verbondenheid tussen de Europese, Arabische en islamitische culturen. De cruciale vraag is of het Westen tolerant genoeg kan blijven om extremistische uitwassen als zodanig te herkennen en te behandelen: als criminele handelingen zonder een religie of een cultuur te stigmatiseren en te margi-

naliseren. En hoe economische groei en secularisering kunnen worden gestimuleerd.

En laatste anekdote. Ik ga naar de receptie ter ere van de nationale feestdag van Iran. Bij de ingang sist het hoofd van het protocol me toe dat ik niemand een hand mag geven (alsof ik dat niet weet). Ik knik vanaf een gepaste afstand naar de minister en de andere hoogwaardigheidsbekleders. Achter hen staat een functionaris die ik goed ken, want hij heeft mij veel geleerd over de Iraanse poëzie. Hij snelt naar voren, steekt zijn beide handen uit en staat op het punt mij zoals gewoonlijk te begroeten met een zoen. Ik doe een stap achteruit en houd mijn handen stijf op mijn rug. In een oogwenk herstel ik zijn gezicht. We glimlachen. Naderhand fluistert mijn Pakistaanse collega in mijn oor, half serieus: „You saved his life.”

Zo heb ik langzamerhand iets geleerd over de islam en al zijn complexiteit – ik zou er een film over moeten maken.

Louise O. Fresco is universiteits-hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam.